

УДК 336.226.1

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЩОДО ПОДАТКУ НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ**

**FOREIGN EXPERIENCE OF THE TAX ON THE WITHDRAWN CAPITAL AND PROSPECTS
OF IMPLEMENTATION OF IT IN UKRAINE**

Шульга Т.М.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Зозуля К.В.,
*студентка факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті розглянуто досвід зарубіжних країн щодо впровадження податку на виведений капітал. Досліджено перспективи його запровадження в Україні. Проаналізовано можливі зміни, які можуть відбутися у податковому регулюванні.

Ключові слова: податок на виведений капітал, податок на розподілений прибуток, зарубіжний досвід, реформування податкової системи

В статье рассмотрен опыт зарубежных стран по внедрению налога на выведенный капитал. Исследованы перспективы его введения в Украине. Проанализированы возможные изменения, которые могут произойти в налоговом регулировании.

Ключевые слова: налог на выведенный капитал, налог на распределённую прибыль, зарубежный опыт, реформирование налоговой системы.

The article examines the experience of foreign countries in implementating the tax on withdrawn capital. The prospects of its introduction in Ukraine are explored. Possible changes that may occur in tax regulation are analyzed.

Key words: tax on withdrawn capital, tax on distributed profits, foreign experience, reform of the tax system.

З того часу, коли в Україні було запроваджено класичну європейську модель податку на прибуток підприємств, базовим показником для розрахунку об'єкта оподаткування став бухгалтерський фінансовий результат до оподаткування, який потім визначається різницею відповідно до Податкового кодексу України. Це означає, що об'єкт оподаткування має розраховуватись на підставі відомостей, які зазначені у фінансовій звітності платника податків, і тому контролюючим органам надається право у податкових цілях проводити перевірку правильності ведення бухгалтерського обліку. За виключенням Естонії, така класична модель оподаткування прибутку підприємств сьогодні є найпоширенішою серед країн Європейського Союзу, більшість з яких входить до Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Незважаючи на це, на практиці така модель не є ідеальною та безпроблемною для нашої країни. Якщо звертатися до цифр, то ми маємо невтішні результати: з усіх існуючих платників податку на прибуток декларацію з цього податку подають лише 10% платників. Наявна модель податку на прибуток дає можливість платникам, які мають реальний прибуток, взагалі не платити податок або сплачувати його за ставкою від 0 до 5%. Надто складні правила розрахунку податку та наявність легальних механізмів оптимізації призводять до перенавантаження сумлінних платників податків.

Науковці жваво обговорюють недосконалості податку на прибуток підприємств, а також роблять спроби запровадження альтернативних підходів до оподаткування такого прибутку. У зв'язку з цим виникає необхідність узагальнення цих досліджень і визначення останніх тенденцій в оподаткуванні прибутку підприємств у світі.

Метою статті є аналіз досвіду зарубіжних країн, які вже запровадили податок на виведений капітал, а також спроба визначити перспективи його введення в Україні.

Одним із варіантів вирішення вказаної проблеми застосування податку на прибуток є його заміна на податок на розподілений прибуток або на виведений капітал (у зарубіжній термінології «розподіл прибутку» – це процес виплати дивідендів за їх наявності. У вітчизняній інтерпретації податок на розподілений прибуток припускає гнучкість, за якої за бажанням власників дивіденди могли бути виплачені навіть за наявності збитків. Після спілкування з міжнародними консультантами, а також вивчення досвіду Естонії ця частина законопроекту була переписана і сам податок був названий податком на виведений капітал). Така модель уперше в Україні була запропонована законопроектом «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо податкової лібералізації» № 3357 від 26.10.2015 р., за яким пропонувався перехід до податку на розподілений прибуток за ставкою 15% [5].

Розробники проекту назвали його «революційним» та пропонують замінити класичний податок на прибуток податком на виведений капітал і стверджують, що вони взяли за основу найефективнішу систему адміністрування податків у світі – Естонську.

Європейським інформаційно-дослідницьким центром було згруповано системні проблеми класичної моделі оподаткування прибутку в Україні: складнощі, що виникають при розрахунку об'єкта оподаткування (претензії органів податкового контролю через неправильне коригування об'єкту); фіскальний тиск на платників податку (небажання відмовлятися від діючої системи адміністрування); невисока фіскальна ефективність податку (як наслідок вищевказаних проблем) [3].

Сьогодні відомо лише 5 країн, які мали досвід із запровадження податку на виведений капітал: Естонія, Македонія, Грузія, Молдова та Латвія. У кожній з них реформування мало різні наслідки, а тому буде доцільним дослідити їх усі і зробити відповідні висновки. Найбільший ефект від введення податку на розподілений прибуток було досягну-

то в Естонії, що дозволило значно покращити економічну ситуацію в країні.

У 2000 році Естонія вперше запровадила податок на розподілений прибуток. Реформа передбачала, що загальний прибуток, який був отриманий підприємствами, не був розподілений, не оподатковувався. Це стосувалося як активних операцій (торгівельні операції), так і пасивних (роялті, дивіденди). До цього правила включалися також приріст капіталів від продажу цінних паперів, нерухомості, акцій тощо.

Скористуватися такою податковою системою можуть підприємці-резиденти та постійні представники підприємств-нерезидентів, які зареєстровано в Естонії. Таким чином, оподаткування прибутку підприємств відбувається тільки у разі його розподілу у вигляді дивідендів або не вважатиметься розподіленими некомерційними витратами, додатковими пільгами, подарунками тощо.

Податок на прибуток підприємств в Естонії ще називають податком на грошовий потік або cash-flow tax. Для нерозподіленого прибутку звичайний податок на прибуток в Естонії становить 0%, тоді як розподілений прибуток оподатковується за формулою 20/80 від суми дивідендів або прирівняних до них платежів. Тобто, якщо отриманий прибуток складає 10 000 євро, то, відповідно, податок складе 2 000 євро або 20% і він вже буде остаточною. Це означає, що особи, які отримують дивіденди підприємства або вже оподаткований розподілений прибуток, платити додатковий податок на одержаний дохід не повинні [4].

З 2018 року почала застосовуватися більш низька ставка податку на розподілений прибуток в розмірі 14% для підприємств, які регулярно отримують прибуток. Сплата дивідендів в розмірі, який є нижчим або дорівнює розміру неоподаткованих дивідендів за три попередні роки (20%), оподатковується за ставкою 14% [1].

Податкова реформа в Естонії була проведена з метою зміцнення фінансового становища підприємств для стимулювання їх інвестиційної діяльності, мотивації підприємств не використовувати податкові гавані, скорочення витрат на адміністрування оподаткування прибутку підприємств [2].

Через 9 років після Естонії схожа система оподаткування прибутку підприємств була запроваджена у Македонії. Введення податку на розподілений прибуток в Македонії мало на меті протидію наслідкам світової фінансової кризи, а також залучення інвестицій за рахунок сприятливої системи оподаткування прибутку. В цілому оподаткування прибутку підприємств в цій країні було розділено на два компоненти: нерозподілений прибуток обкладався податком за ставкою 0%; дивіденди, виплачені підприємствам-резидентам, підприємствам-нерезидентам або фізичним особам, а також інші операції, прирівняні до розподілу прибутку, оподатковувалися за ставкою 10%. Новий податок в Македонії проіснував 5 років і був скасований через значні негативні наслідки для бюджетної системи країни [1].

Незважаючи на негативний досвід Македонії, з 2017 року Грузія перейшла на нову систему оподаткування прибутку підприємств, зваживши на успішний досвід застосування податку на розподілений прибуток підприємств в Естонії. Метою такої податкової реформи було поліпшення ділового клімату в країні і стимулювання надходження інвестицій в Грузію. Така система оподаткування прибутку підприємств в Грузії є адаптацією естонської моделі оподаткування розподіленого прибутку. Як наслідок платникам податків більше не потрібно буде визначати оподатковуваний прибуток на основі розрахунків доходів і витрат. З огляду на це значна частина обліку на підприємствах буде виведена з-під контролю податкових органів, що зменшує витрати на податкові перевірки в частині обліку витрат і результатів господарської діяльності, покраняє за відповідні порушення тощо.

Стандартна ставка податку на прибуток підприємств, що дорівнює 15%, застосовується до сумарної вартості

транзакцій по розподілу прибутку, витрат, не пов'язаних з підприємницькою діяльністю, і іншим розподілом прибутку. Розподілений прибуток включає виплату дивідендів у грошовій та безгрошовій формі. Розподіл дивідендів між юридичними особами Грузії і дивідендів, отриманих від іноземних юридичних осіб (за виключенням осіб, які зареєстровані у країнах з пільговим податковим режимом), не підпадають під дію податку на виведений капітал [1].

Шляхом Естонії, Македонії та Грузії у 2018 році пішла Латвія. Відповідно до нової моделі оподаткування прибутку підприємств відкладається до тих пір, доки прибуток не буде розподілено або виплачено у вигляді дивідендів. До розподіленого прибутку прирівнюються витрати, не пов'язані з підприємницькою діяльністю, й інші витрати з розподілу прибутку.

Що стосується Молдови, то суттєвий негативний вплив нульової ставки на додаток до погіршення ситуації внаслідок світової економічної кризи у 2008 році призвів до тиску податкових органів збільшити бюджетні надходження. В результаті суттєво зросли штрафи та пеня на бізнес. Визначено відсутність позитивного впливу, оскільки внаслідок діяльності податкових органів погіршився інвестиційний клімат. Тобто реформа була провалена, в реальності підприємства продовжували сплачувати податок на прибуток у розмірі 15% і подавали річні фінансові звіти з усіма витратами [2].

На даний момент ми вже можемо досить об'єктивно оцінити результати втілених реформ у Естонії, Македонії та Молдові, однак стосовно результатів податкових реформ Грузії та Латвії ще рано робити висновки.

Для того, щоб зрозуміти вплив введення податку на виведений капітал, потрібно зробити аналіз одразу за декількома показниками, а саме: діловий клімат, економічне зростання, податкові надходження в бюджет, зайнятість населення. Оскільки ці показники залежать не тільки від оподаткування, а й від багатьох інших факторів, виявити прямий вплив на них податку на розподілений прибуток практично неможливо, проте це дасть змогу оцінити у загальних рамках вплив даного податку на державу [1].

З 2000 року Естонія істотно покращила свій діловий клімат. Найбільш значні поліпшення торкнулися податкового середовища, зокрема, країна з 50 місця з 166 можливих у 2000 році перемістилася на 14 місце з 190 можливих в 2018 році. Також вона піднялася на 12 місце в рейтингу простоти ведення бізнесу і на 21 місце в рейтингу сприйняття корупції. З огляду на це можна припустити, що поряд з іншими факторами податок на розподілений прибуток також сприяв поліпшенню ділового клімату або принаймні не заважав, оскільки був важливим складником загального комплексу заходів з реформування економіки. Так, наприклад, тільки за період з 2006 по 2017 рік час на складання звітності з податку на прибуток скоротився з 20 годин до 5. Як наслідок Естонія демонструє найкращий показник ділового клімату з усіх країн пострадянського світу і займає перше місце у світі за податковою конкурентоспроможністю.

Що стосується Македонії, то вона також демонструє значні поліпшення в рейтингу простоти ведення – 11 місце серед 190 можливих в 2018 році замість 81 місця з 155 можливих в 2006 році. Однак країна поступово втрачає позиції в рейтингах простоти сплати податків і сприйняття корупції.

Незважаючи на те, що податкові реформи в Грузії і Латвії почалися зовсім недавно, вже на старті цих реформ країни показали хорошу динаміку зростання усіх показників. Зокрема, можна відзначити перехід Грузії з 100 місця з 155 можливих в 2006 році на 9 місце з 190 можливих в 2018 році в рейтингу простоти ведення бізнесу, а також перехід Латвії з 57 місця з 90 можливих в 2000 році на 40 місце з 180 можливих в 2016 році в рейтингу сприйняття корупції.

Темпи зростання ВВП в Естонії були нестабільними – з 10,6% у 2000 році вони впали майже до 15% в кризові 2008, 2009 рр., а в 2017 році склали 4,9%. Що стосується ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, то в Естонії спостерігається динаміка зростання цього показника. Так, у 2000 році він становив 9,4 тис. доларів, а в 2016 – близько 30 тис. доларів.

Македонія своєю чергою також демонструє нестабільні темпи зростання ВВП. В період проведення податкової реформи (2009–2013 рр.) темпи зростання ВВП скоротилися. При цьому найменший показник, який був зафіксований в Македонії, склав 0,4%, що значно краще, ніж той же показник в Естонії. ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності в Македонії стабільно збільшувався з 6 тис. доларів в 2000 році до майже 15 тис. в 2016.

Досить схожу з Естонією динаміку темпів зростання ВВП і ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності демонструє Латвія. Що стосується Грузії, то темпи зростання її ВВП досить нестабільні, при цьому спостерігається загальна динаміка зростання ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, що в цілому відповідає загальній динаміці країн, що аналізуються.

Що стосується впливу на податкові надходження до бюджету, то очевидно, що перехід від податку на прибуток підприємств до податку на розподілений прибуток не припускає повної відмови від оподаткування прибутку. По суті, це лише відстрочка оподаткування в часі до моменту, коли прибуток буде розподілено у вигляді дивідендів. Тобто прибуток, який реінвестується в підприємство, може вважатися державним кредитом без відсотків і будь-яких умов. Такий підхід поряд з іншими неподатковими факторами робить ведення бізнесу в країнах, які перейшли на податок на розподілений прибуток, більш привабливим. З одного боку, введення податку на розподілений прибуток, як свідчить досвід Естонії, не зробило сильного негативного впливу на бюджетні доходи; що ж стосується падіння податку на прибуток у відсотках від комерційного прибутку в Македонії, то воно, очевидно, було пов'язано не тільки з введенням нового податку, а й з іншими неподатковими факторами; з іншого боку, не можна виключити ймовірність того, що саме в Македонії податок на розподілений прибуток розкрив свій негативний потенціал. Скорочення податкових надходжень до бюджету в перші роки реформи може бути компенсовано (хоча б частково) за рахунок скасування пільг по ПДВ, збільшення державного мита та штрафів (як це було зроблено в Естонії), а також підвищення ставок екологічних податків, податків на малий бізнес тощо [3].

Щодо впливу на зайнятість населення, то в перші роки після реформи чисельність безробітних в Естонії значно скоротилася. Далі, у 2009–2010 рр., даний показник збільшився і в наступні роки став знижуватися, досягнувши в 2016 році близько 7% від загальної кількості працездатного населення (для порівняння: у 2000 році він становив близько 15%). Що стосується Македонії, то в цій країні спостерігається найвищий показник безробіття (32,2% від ВВП в 2000 році і 23,7% в 2016 році). Незважаючи на це, Македонія – єдина країна, в якій чисельність безробітних знижується поступово. При цьому така динаміка спостерігається як в дореформений, так і пореформений період.

Як свідчить досвід Естонії, дуже важливим є те, що має відбутися не просто заміна одного податку на інший, це повинні бути зміни, що зможуть побудувати податкову систему, яка буде збалансована, рівномірно при цьому розподілити податкове навантаження між платниками податку, уникнути випадків подвійного оподаткування або навпаки – не оподаткування окремих видів доходів. З огляду на це податок на виведений капітал може бути запроваджений тільки з одночасними змінами до податку на

додану вартість, податку на майно, а окрім цього, впровадження електронних сервісів, в тому числі електронного кабінету платника податків та електронного документообігу, з метою створення системи, що зможе:

- забезпечити просте й ефективне адміністрування податку із простими правилами об'єкта оподаткування;
- створити економічні умови для декларування всіма платниками податків їх реальних доходів завдяки оподаткуванню лише того капіталу, що виводиться з бізнесу для власного споживання, та декларуванню податку на майно, який своєю чергою зараховується у зменшення податку на виведений капітал або податку на доходи фізичних осіб. Це також збалансує податкове навантаження між особами, доходи яких були оподатковані, та особами, доходи яких були приховані від оподаткування;
- запровадити єдину 20% ставку на податок на виведений капітал та податок на доходи фізичних осіб, що дозволить звільнити від оподаткування податком на доходи фізичних осіб ті доходи, що вже були оподатковані податком на виведений капітал. Це створює умови для скасування оподаткування доходу на рівні фізичної особи. Підняття ставки податку на доходи фізичних осіб до 20% має відбуватися за рахунок військового збору із одночасним скасуванням останнього, що значно спростить адміністрування податку на доходи фізичних осіб;
- створити передумови для добровільного переходу платників єдиного податку третьої групи на загальну систему оподаткування за рахунок підняття порогу щодо обов'язкової реєстрації платником податку на додану вартість з 1 000 000 грн до 5 000 000 грн [3].

Висновок. Провівши аналіз досвіду зарубіжних країн щодо запровадження податку на виведений капітал можна підсумувати, що введення такого виду податку замість податку на прибуток в основному мало позитивний вплив на економіку країн, які були проаналізовані. Навіть більше, є підстави стверджувати, що такі податкові зміни лише сприяли покращенню загальної ситуації, принаймні в Естонії. В цілому лише декілька країн за останні роки перейшли до такого виду оподаткування підприємств, що свідчить про те, що основна маса країн

поки що залишається в ролі спостерігача і не поспішає робити зміни.

Кажуть, що найкращий податок – старий податок, до якого усі вже звикли, проте за 28 років незалежності українська система оподаткування зазнавала змін 12 разів. Тобто в середньому строк стабільності нашої системи оподаткування складає приблизно 2 з половиною роки, що характеризує її як нестабільну і мінливу. Для порівняння, у розвинених країнах, наприклад, США, такий строк складав десятки років. Тобто в таких умовах є сенс заміни податку на прибуток податком на виведений капітал. Звісно, виходячи із специфіки запровадження такого виду податку, у перші роки, як це відбувалося, наприклад, у Естонії, втрати бюджету можуть досягати 50%, залежно від різних факторів, але якщо працювати на довготривалу перспективу, то ці втрати можуть бути цілком виправдані. Отже, завчасно продумана податкова політика зможе значно компенсувати скорочення податкових надходжень в перші роки після введення податку на виведений капітал. Довести потенційну ефективність або неефективність оподаткування виведеного капіталу для розвитку економіки України дуже непросто.

Є очевидним, що існує багато переваг введення нового податку, але якимось чином передбачити їх дуже складно. Багато залежить від загального рівня економіки в країні, податкової культури, рівня роботи уряду тощо. Як показав аналіз досвіду зарубіжних країн, у деяких з них реформа вдалася, а у деяких – ні. Тим не менш, виходячи з результатів аналізу теорії, міжнародного досвіду та нинішньої ситуації в Україні, можна допустити, що введення податку на виведений капітал може стати чи не найкращою альтернативою існуючому податку на прибуток підприємств, який повинен виконувати, проте не виконує стимулюючу функцію і при цьому сприяє розвитку корупції та дає шляхи для ухилення від сплати податків до бюджету. Імовірність залучення додаткових зовнішніх і внутрішніх капітальних інвестицій виключно за рахунок введення податку на виведений капітал є незначною (про це свідчить, зокрема, і зарубіжний досвід). Однак не виключається ймовірність того, що новий податок дозволить зменшити корупцію, спростити оподаткування, а отже, і ведення бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Виецкая О.В. Современные тенденции в налогообложении прибыли корпораций: перспективы налога на выведенный капитал. *Економіка промисловості*. 2018. № 2. С. 24–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2018_2_4.
2. Заха Д., Бетлій О. Оподаткування розподіленого прибутку: міжнародний досвід. Німецька консультативна група, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2017. Аналітична записка № PB/03/2017. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2017/PB_03_2017_ukr.pdf
3. Тапунова І.Л. Трансформація податку на прибуток підприємств у податок на виведений капітал. *Європейський інформаційно-дослідницький центр*. URL: <http://kmp.ua>.
4. Трубіна М.В., Ковтунович Н.Л. Трансформація податку на прибуток в податок на виведений капітал: досвід Естонської республіки. Збірник наукових праць. Ірпінь, 2016. 312 с.
5. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо податкової лібералізації 2351-VIII від 20.03.2018 р.